

Wpłynęło
do Dziekanatu WZiKS UJ
dnia 24.07.2023
podpis

Kraków, 20 Lipca 2023 r.

prof. dr hab. Krzysztof Wach

profesor nauk społecznych

doktor habilitowany nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia

specjalizacja naukowa: biznes międzynarodowy, ekonomia międzynarodowa, przedsiębiorczość

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Kolegium Ekonomii, Finansów i Prawa

Instytut Ekonomii

Katedra Handlu Zagranicznego

ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków

Recenzja rozprawy doktorskiej

Pana mgr. Mateusza Raclawskiego

pt. „Finansjalizacja jako źródło przemocy strukturalnej – przypadki nierówności dochodowych i strategii ograniczania emisji gazów cieplarnianych”

napisanej pod kierunkiem dr hab. Anny Zachorowskiej-Mazurkiewicz, prof. UJ
przy współudziale promotora pomocniczego dr. Macieja Grodzickiego
w Uniwersytecie Jagiellońskim
w ramach dyscypliny ekonomia i finanse

1. OPINIA OGÓLNA

Podstawą sporządzenia recenzji jest w zakresie formalnym pismo z dnia 10 lipca 2023 r. Przewodniczącej Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Jagiellońskiego Pani prof. dr hab. Marty Gancarczyk oraz uchwała tamtejszej Rady Dyscypliny z dnia 24 czerwca 2023 r., a w zakresie merytorycznym ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 z późn. zm.) oraz Uchwała nr 51/V/2023 Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie procedury postępowań w sprawie nadawania stopni naukowych na UJ, zwłaszcza załącznik nr 1 Procedura postępowań w sprawie nadawania stopni naukowych na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Przedłożona mi do recenzji dysertacja doktorska przygotowana przez Pana mgr. Mateusza Raclawskiego wpisuje się w nurt badań nad ekonomią międzynarodową. Recenzowana rozprawa doktorska jest opracowaniem, które w mojej opinii należy ocenić **zdecydowanie pozytywnie.**

2. OCENA MERYTORYCZNA

Ocena merytoryczna dysertacji doktorskiej została sporządzona z uwzględnieniem sześciu kryteriów, tj.:

1. Znaczenie problematyki podjętej w recenzowanej rozprawie,
2. Zastosowana metodyka badawcza,
3. Wykorzystana literatura przedmiotu,
4. Struktura pracy,
5. Szczegółowa ocena poszczególnych części rozprawy,
6. Język i formalna strona rozprawy.

2.1. Tytuł i znaczenie problematyki podjętej w recenzowanej rozprawie

Bardzo pozytywnie oceniam tematykę badań podjętych w dysertacji doktorskiej z kilku powodów. Do głównych należy zaliczyć:

Po pierwsze, tematyka tej rozprawy doktorskiej jest nowatorska i ważna ze względu na jej podejście do analizy związku między procesem finansjalizacji a dwoma istotnymi sferami życia społeczno-ekonomicznego: nierównościami dochodowymi oraz strategiami redukcji emisji gazów cieplarnianych. Badanie wpływu finansjalizacji na te obszary ma istotne implikacje zarówno dla teorii ekonomicznej, jak i dla polityki publicznej, w kontekście wyzwań związanych z nierównościami dochodowymi i zmianami klimatycznymi. Co prawda Doktorant ograniczył swoją analizę stawianego problemu (finansjalizacja jako źródło przemocy strukturalnej) do tych dwóch aspektów (nierówności dochodowych i strategii ograniczania emisji gazów cieplarnianych), ale miał do tego pełne prawo, zostało to zresztą zawężone w samym tytule dysertacji.

Po drugie, recenzowana rozprawa doktorska wypełnia lukę badawczą w zakresie analizy związku między finansjalizacją a nierównościami dochodowymi oraz zmianami klimatycznymi. Doktorant wskazuje, że choć istnieje wiele badań dotyczących finansjalizacji, to mało uwagi poświęcono analizie finansjalizacji jako potencjalnej przyczyny wzrostu nierówności dochodowych i jej wpływu na strategie redukcji emisji gazów cieplarnianych. Przełamanie tej luki badawczej ma istotne znaczenie dla pełniejszego zrozumienia procesów społeczno-ekonomicznych i rozwoju odpowiednich polityk.

Po trzecie, uzasadnienie wyboru tematyki tej rozprawy doktorskiej wynika z rosnącego znaczenia rynków finansowych w gospodarkach, zwłaszcza państw członkowskich OECD, oraz procesu finansjalizacji. Doktorant wskazuje, że finansjalizacja ma istotny wpływ na kształtowanie nierówności dochodowych oraz podejmowane strategie redukcji emisji gazów cieplarnianych. Analiza tych związków ma na celu przyczynić się do poszerzenia wiedzy na temat współczesnych procesów gospodarczych i społecznych oraz dostarczyć podstaw dla formułowania efektywnych polityk publicznych. Wykorzystanie koncepcji przemocy strukturalnej autorstwa Johanna Galtunga pozwala na holistyczne podejście badawcze i umiejscowienie badanych zjawisk w szerszym kontekście społecznym, co dodatkowo wzbogaca analizę i wnioski rozprawy.

Podjęta przez Doktoranta problematyka badawcza jest bardzo ważna zarówno z teoriopoznawczej perspektywy, jak z perspektywy praktyki życia gospodarczego. Zatem trudno jest nie docenić próby podjęcia się przez mgr. Raclawskiego dalszych badań w tej tematyce. Co więcej tematyka ta ma bardzo duże znaczenie pragmatyczne, zwłaszcza dla praktyki życia gospodarczego w wymiarze międzynarodowym (ekonomia międzynarodowa / międzynarodowe stosunki gospodarcze).

Tematyka podjęta przez Doktoranta jest ważna dla ekonomii jako dyscypliny naukowej, ponieważ dotyczy istotnych zmian w gospodarce światowej, które mają głęboki wpływ na funkcjonowanie rynków finansowych, nierówności dochodowe i strategie związane z ochroną środowiska. Analiza procesu finansjalizacji dostarcza nowych narzędzi i perspektyw badawczych, które mogą pomóc w lepszym zrozumieniu mechanizmów działania rynków finansowych, ich roli w kształtowaniu nierówności dochodowych oraz wpływie na strategie ochrony środowiska.

W kontekście społeczeństwa, ta tematyka jest istotna, ponieważ proces finansjalizacji ma znaczący wpływ na różne aspekty życia ludzi. Rosnące nierówności dochodowe, które często są konsekwencją finansjalizacji, mogą prowadzić do społecznych i ekonomicznych dysproporcji, ograniczać możliwości rozwoju i dostępu do zasobów dla niektórych grup społecznych. Ponadto, badanie strategii ograniczania emisji gazów cieplarnianych jest kluczowe dla walki ze zmianami klimatycznymi i ochrony środowiska. Poznanie związków między finansjalizacją a zmianami klimatycznymi może pomóc w opracowaniu efektywnych polityk i działań na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz przeciwdziałania negatywnym skutkom ekologicznym.

Zrozumienie i badanie tych zagadnień ma zatem znaczenie nie tylko dla teorii ekonomicznej i rozwoju nauki, ale także dla społeczeństwa jako całości. Informacje i wnioski wynikające z tych badań mogą służyć jako podstawa do podejmowania decyzji politycznych, opracowywania strategii gospodarczych oraz tworzenia programów społecznych mających na celu redukcję nierówności i ochronę środowiska.

Konkluzja cząstkowa: Wybór tematyki należy uznać za ważny i uzasadniony, nadający się na problematykę badawczą pracy doktorskiej. Doktorant przeprowadził proces badawczy w sposób właściwy, a samą pracę można z pewnością uznać za oryginalną i nowatorską.

2.2. Zastosowana metodyka badawcza (założenia, cele, hipotezy, metody)

W ocenie każdej pracy kwalifikacyjnej, w tym pracy doktorskiej, najważniejsze wydają się być kwestie metodologiczne (odnoszące się do ogólnej **metodologii nauk**) oraz metodyczne (odnoszące się do przyjętej **metodyki badawczej**). To one świadczą o warsztacie badawczym każdego doktoranta, czy habilitanta. To właśnie kwestie metodologiczne i metodyczne determinują, czy dana praca może być uznana za pracę naukową, oraz ukazują wartość każdej pracy, stąd ocena tych kwestii w każdej recenzji powinna być pogłębiona.

Cel dysertacji

Jak podano we wstępie (s. 5-6) **cel** ocenianej pracy doktorskiej jest następujący:

„Celem rozprawy jest zbadanie związku procesu finansjalizacji z dwoma sferami życia. Pierwszą z nich jest zaobserwowanie pogłębiania się nierówności dochodowych w państwach członkowskich OECD (...) Druga badana sfera życia związana jest ze strategiami redukcji emisji gazów cieplarnianych, a konkretnie z Unijnym Systemem Handlu Uprawnieniami do Emisji (EU ETS)...”.

Można przyjąć, że Doktorant postawił dwa cele szczegółowe, choć nie są one nazwane wprost:

- Rozdz. 3   Celem badań jest zbadanie wpływu procesu finansjalizacji na wzrost (s. 89)   nierówności dochodowych w państwach członkowskich OECD.
- Rozdz. 4   Konkretnym celem niniejszej analizy jest zatem uchwycenie przesłanek (s. 152)   przemawiających za tym, że opisany powyżej faktyczny poziom realizacji rzeczywiście zachodzi lub nie zachodzi.

Zakładam, że „celem badania nie było badanie” tylko identyfikacja lub weryfikacja pewnych zakładanych zależności. Wychodząc z ortodoksji metodologicznej celem badania nie powinna być ani analiza, ani zbadanie, czy przebadanie. Ta pierwsza to metoda, a ta druga to immanentny *per se* atrybut czynnościowy każdego procesu badawczego. Uważam, że cel (główny) recenzowanej dysertacji powinien brzmieć „weryfikacja związku procesu finansjalizacji z pogłębieniem się nierówności dochodowych w krajach OECD oraz z unijnym systemem handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych”. Niemniej uważna lektura całości opracowania pozwala na wyciągnięcie wniosku, że zakładany cel, choć niepoprawny, został osiągnięty przez Doktoranta. Szkoda, że Doktorant nie postawił celów szczegółowych, jak to ma miejsce w poważniejszych opracowaniach naukowych. Można było tutaj przyjąć zasadę jeden cel szczegółowy na jeden rozdział, lub uporządkować cele szczegółowe zgodnie z ich charakterem na poznawcze, teoretyczne i praktyczne lub według innej klasyfikacji na teoriopoznawcze, metodyczne, empiryczne, praktyczne (w wypadku rozpraw wdrożeniowych).

Hipotezy badawcze

Doktorant postawił i następujące hipotezy badawcze:

Hipoteza główna	
H:	Proces finansjalizacji przyczynia się do występowania zjawiska przemocy strukturalnej w krajach członkowskich OECD oraz UE. (s. 7)
Hipoteza szczegółowa dotycząca wpływu procesu finansjalizacji na nierówności dochodowe (rozdział 3):	
H1:	Proces finansjalizacji mierzony udziałem wartości dodanej sektora finansowego i ubezpieczeń w wartości dodanej wszystkich sektorów gospodarki przyczynia się do wzrostu nierówności dochodowych przed opodatkowaniem w państwach członkowskich OECD. (s. 7, s. 89, s. 203)
Hipoteza szczegółowa dotycząca badania EU ETS (rozdział 4):	
H2:	Finansowy charakter EU ETS przyczynia się do występowania zjawiska przemocy strukturalnej ramach trzech obszarów: (H2a) wyboru tego systemu jako nadrzędnej strategii redukcji emisji gazów cieplarnianych w UE, (H2b) udziału podmiotów finansowych na rynku EU ETS i (H3c) roli spekulacji w kształtowaniu się cen uprawnień, redukcji emisji gazów cieplarnianych. (s. 7, s. 154, s. 203)

Można przyjąć, że hipotezy badawcze są poprawne i dostosowane do problemu badawczego, ale mam pewne uwagi szczegółowe do każdej z hipotez.

W mojej ocenie hipoteza H1 powinna bardziej nawiązywać do tytułu dysertacji i hipotezy głównej (tak jak obecna hipoteza H2), czyli *explicite* zawierać termin przemocy strukturalnej. Niemniej jednak hipoteza jest postawiona prawidłowo, jest też właściwie

zweryfikowana. Co więcej uważam, że hipoteza H2 powinna być bardziej dostosowana do modelowania ekonometrycznego i być bardziej szczegółowa lub podzielona na kilka hipotez szczegółowych. Zbadano łącznie 5 prób badawczych obejmujących 5, 11, 30 i 34 gospodarki w dwóch okresach (1980-2007 oraz 1997-2021). Jak pisze sam Doktorant „Ostateczna postać modelu pozwoliła na weryfikację przyjętej hipotezy szczegółowej, **ale tylko w ramach części prób badawczych**” (s. 204), a to oznacza, że testowana hipoteza powinna odpowiadać danej próbie badawczej tak, aby można ją było jednoznacznie przyjąć lub odrzucić, aby uniknąć sformułowania Doktoranta: „W ramach modelu ekonometrycznego badania **w dużej mierze** potwierdzają przyjęta hipotezę szczegółową.” (s. 210) czy „Przeprowadzone w pracy badania pozwalają potwierdzić hipotezę mówiącą, że proces finansjalizacji ma statystycznie istotny wpływ na poziom nierówności dochodowych. Wyniki nie są jednak jednoznaczne w przypadku niektórych wariantów czy badanych prób.” (s. 122-123). Zresztą sam Doktorant posługuje się hipotezami roboczymi w swojej pracy, np. „Powyższe wyniki potwierdzają zatem hipotezę mówiącą, że proces finansjalizacji przyczynił się do wzrostu nierówności dochodowych w latach 1980-2007 w rozwiniętych gospodarkach państw członkowskich OECD.” (s. 116). To drugie podejście ja uznaję za właściwsze!

W mojej opinii właściwym sposobem weryfikacji hipotez są metody empiryczne, w ramach których na szczególną uwagę zasługują metody ilościowe. Stoję na stanowisku, że hipotez nie da zweryfikować (potwierdzić lub odrzucić) na podstawie analiz teoretycznych, przeglądu literatury, czy nawet obserwacji danych zastanych (statystyki opisowe). Stąd nie zgadzam się z możliwością przyjęcia lub odrzucenia hipotezy H2 w wyniku analizy krytycznej. Wzmiankuje o tym pośrednio sam Doktorant (s. 207): „ (...) potwierdzenie lub odrzucenie hipotezy szczegółowej w tym przypadku wymagałoby **subiektywnego przyjęcia określonego podejścia**, co nie pozwala na obiektywny osąd problemu.”. Konkluduje on jednak kilka stron dalej: „Z kolei w przypadku systemu EU ETS **kwestia weryfikacji hipotezy szczegółowej**, jak opisano powyżej, jest **niejednoznaczna**.” (s. 201).

Metody badawcze

Doktorant zastosował cztery główne metody badawcze, a mianowicie (i) analizę i krytykę piśmiennictwa naukowego; (ii) analizę dokumentów źródłowych, w tym wypadku unijnych aktów prawnych; (iii) analizę danych zastanych – wtórnych danych statystycznych;

(iv) statystyczne testowanie hipotez i modelowanie ekonometryczne, oraz (v) analizę krytyczną opartą na (ii) oraz (iii).

Kwestie metodyczne są opisane oddzielnie dla każdej z dwóch głównych metod. Dla pierwszego problemu badawczego w „3.4. Metodyka badawcza i model ekonometryczny” (s. 89-115), a dla drugiego problemu badawczego w „4.4.1. Metodyka analizy krytycznej EU ETS” (s. 151-153).

Metodyka badawcza dla pierwszego problemu badawczego została opracowana na podstawie dobrego przeglądu badań, w tym zmiennych i metod (Tabela 3.2., s. 90-91), przy czym zidentyfikowano tylko jedną publikację, która odnosiła się do wszystkich krajów członkowskich OECD (Assa, 2012). Doktorant wykorzystał następujące zmienne: współczynnik Giniego nierówności dochodowych (gini), udział dochodów 1% najlepiej zarabiających w dochodach ogółem (jeden), wartość dodana sektora finansowego i ubezpieczeń jako część wartości dodanej całej gospodarki (fiva), wartość dodana sektora finansowego, ubezpieczeniowego i nieruchomości w wartości dodanej całej gospodarki (fivera), PKB per capita (pkbpc), wartość dodana sektora¹ IT w wartości dodanej całej gospodarki (it), handel międzynarodowy jako część PKB (hmd), stopa bezrobocia (bezr).

Zastosowano następujące narzędzia ilościowe: wykresy zależności z linią trendu, współczynnik korelacji Pearsona, regresja liniowa, test stacjonarności Levina, Lina i Chu. Jeśli chodzi o kalkulacje statystyczne to do ich obliczeń wykorzystano dobrze znane oprogramowanie Stata.

Doktorat zawiera dobrze przedstawione dane wykorzystywane w pracy, są wykresy, macierze korelacji. Są testy stacjonarności w panelach, co należy traktować zdecydowanie *in plus*. Doktorant potem właściwie przekształca zmienne w panelu do pierwszych przyrostów i pracuje na takiej transformacji. Przedstawione wyniki są poprawne od strony technicznej. Doktorant przedstawia konkurencyjne specyfikacje, omawia różnice. Zdecydowanie *in plus* należy także uznać wykorzystanie odpornych błędów standardowych w Stata.

Wyniki są niejednoznaczne i raczej pokazują rodzaj korelacji między finansjalizacją a nierównościami niż związek przyczynowy. Doktorant zdaje sobie z tego sprawę, pisząc o kierunkach dalszych badań na s. 123-124. Choć wcześniej jednak pisze o "wpływie", nie tylko w kontekście głównej zależności, ale też np. PKB *per capita* na nierówności. Niestety tak zaprojektowany model (bez opóźnień zmiennych wyjaśniających (to byłoby najłatwiejsze

---

¹ Nie jest dla mnie jasne, czy chodzi tutaj o branżę IT, czy o sektor (w gospodarce mamy tylko trzy sektory).

do zrobienia) czy kointegracji) nie pozwala na tego typu wnioski. Szkoda też, że Doktorant nie zdecydował się na dynamiczny model panelowy, co jest chyba standardem w badaniach nad nierównościami dochodowymi, czy nierównościami majątkowymi. Nie został też wyjaśniony mechanizm (kanał), za pomocą którego finansjalizacja ma oddziaływać na nierówności.

Metodyka badawcza dla drugiego problemu badawczego została opracowana na podstawie założeń analizy krytycznej, czyli analizie literatury przedmioty i na tej podstawie wyciągnięcie wniosków dotyczących obecnego stanu wiedzy naukowej w danym obszarze badawczym. Tutaj zamiast hipotez powinno się – według mojej wiedzy – postawić pytania badawcze i na nie odpowiedzieć proponując pewne propozycje teoretyczne.

Konkluzja cząstkowa: Kwestie metodologiczne oraz metodyczne recenzowanej pracy doktorskiej mają swoje mankamenty, ale można je ocenić pozytywnie. Doktorant wykazał się umiejętnością poprawnego stosowania warsztatu ekonometrycznego, co jest niezwykle ważne dla badań naukowych.

2.4. Wykorzystana literatura przedmiotu

Końcowy wykaz bibliografii obejmuje 337 pozycje literaturowe (w tym dokumentów źródłowe, raporty). Jest to znaczący zasób wiedzy, który świadczy o staranności i gruntowności badań przeprowadzonych w ramach tej rozprawy.

Warto zauważyć, że zdecydowana większość pozycji literaturowych jest w języku angielskim. To ważne, ponieważ język angielski jest obecnie lingua franca w dziedzinie nauki, umożliwiając globalny dialog i wymianę informacji. Obecność dużej liczby anglojęzycznych publikacji w bibliografii stanowi atut, ponieważ umożliwia dostęp do szerokiego spektrum badań i opinii naukowych z różnych krajów i regionów.

Pod względem jakościowym, literatura została prawidłowo dobrana, co jest niezwykle istotne dla wiarygodności i rzetelności pracy naukowej. Wykaz obejmuje relatywnie bogaty zestaw publikacji, które reprezentują różnorodne perspektywy, teorie i metody badawcze związane z tematyką rozprawy. To dowód na to, że badania były przeprowadzane w oparciu o solidne fundamenty teoretyczne oraz oparte na aktualnych osiągnięciach naukowych. Wykorzystanie takiej szerokiej bazy literaturowej daje czytelnikowi możliwość zgłębienia

tematyki, odnalezienia kontekstu badawczego oraz odniesienia się do wcześniejszych badań i opinii w dziedzinie.

Konkluzja cząstkowa: Bibliografia jest dobrana poprawnie, jest odpowiednio zróżnicowana i aktualna.

2.3. Struktura pracy

Recenzowana rozprawa łącznie z aneksami liczy 257 strony (w tym sam tekst dysertacji zawarto na 205 stronach tj. na s. 5-210 bez spisu treści, załączników oraz wykazu użytej bibliografii) i w zasadzie nie odbiega od przyjętych standardów (standardowa praca doktorska w języku polskim liczy od 180 do 240 stron).

Praca składa się z czterech rozdziałów, wstępu i zakończenia. Pierwsze dwa rozdziały to swoistego rodzaju tło teoretyczne dla całości pracy. Z kolei kolejne dwa rozdziały zawierają wyniki analiz przedmiotowych. Struktura pracy w zasadzie jest konwencjonalna, choć nie jest całkowicie tradycyjna, ale w zasadzie odpowiada zwyczajowo przyjętej zasadzie „**teoria – metoda – empiria – dyskusja i wnioski**”. Brakuje mi dyskusji naukowej w końcowych częściach dwóch ostatnich rozdziałów.

Konkluzja cząstkowa: Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny, a proporcje między obiema częściami są właściwe. Wewnętrzna struktura pracy jest konwencjonalna.

2.5. Szczegółowa ocena poszczególnych części rozprawy

Rozdział 1. (*Przemoc strukturalna w gospodarce i teorii ekonomii*, s. 11-45) analizuje pojęcie przemocy strukturalnej oraz przedstawia różne szkoły ekonomiczne i ich podejście do badania tego zjawiska. Omawiane są m.in. klasyczna szkoła ekonomii, podejście Karola Marksa, radykalna ekonomia polityczna, ekonomia feministyczna, ekonomia instytucjonalna. Doktorant porusza również temat przemocy strukturalnej w kontekście gospodarki, wprowadzając odpowiednią strukturę pojęciową tego zjawiska. Rozdział ten omawia złożone relacje między przemocą a aspektami ekonomicznymi.

Rozdział 2. (*Rynek finansowy i proces finansjalizacji*, s. 46-68) skupia się na rynku finansowym i jego funkcjach oraz procesie finansjalizacji i historii deregulacji. Doktorant definiuje pojęcie finansjalizacji, przedstawia jej cechy i analizuje jej statystyczne ujęcie oraz

historię deregulacji. W tym rozdziale analizuje się również współczesną sytuację na rynkach finansowych, co pozwala zrozumieć aktualne trendy i wyzwania związane z finansjalizacją gospodarki.

Rozdział 3. (*Finansjalizacja a nierówności dochodowe w świetle badań empirycznych*, s. 69-124) koncentruje się na nierównościach dochodowych w państwach członkowskich OECD oraz UE w XX i XXI wieku, przyczynach wzrostu tych nierówności oraz związku między nierównościami ekonomicznymi a przemocą strukturalną. Doktorant przedstawia tutaj metodykę badawczą i model ekonometryczny w zakresie pierwszego z dwóch problemów badawczych (przypadek nierówności dochodowych), a także wyniki modelowania ekonometrycznego w tym zakresie.

Rozdział 4. (*Strategie ograniczania emisji gazów cieplarnianych - przypadek EU ETS*, s. 125-201) omawia zmiany klimatyczne i ich skutki, a także związki między zmianami klimatycznymi a pojęciem nierówności. Doktorant przedstawia strategie ograniczania emisji gazów cieplarnianych oraz wyniki analizy unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji (EU ETS). W ramach tego rozdziału, przedstawiana jest również metodyka badawcza drugiego problemu badawczego (przypadek strategii ograniczania emisji gazów cieplarnianych), które są wykorzystywane do analizy tego zjawiska. Omówiono metodykę analizy krytycznej EU ETS, a na jej podstawie dokonano analizy wyników w zakresie wyboru strategii, czynników kształtujących ceny na rynku EU ETS oraz redukcję emisji gazów cieplarnianych w Unii Europejskiej.

Rozprawa kończy się zakończeniem (s. 202-210), wykazem użytej bibliografii oraz trzema aneksami technicznym zawierającym wartości miar statystyki opisowej (s. 234-235), wyniki testu Hausmana (s. 236) i kompletne wyniki modelu regresji liniowej (s. 237-248). Streszczenie rozprawy w języku angielskim znajduje się na końcu pracy.

Konkluzja cząstkowa: Pod względem merytorycznym praca zasługuje na zdecydowanie pozytywną ocenę.

2.6. Język i formalna strona rozprawy

Od strony językowej i formalnej recenzowana dysertacja doktorska może zostać dobrze oceniona. Jak w każdym tego typu opracowaniu, również i w pracy przedstawionej przez mgr. Mateusza Raclawskiego można znaleźć usterki. Z mojego jednak doświadczenia

wynika, że usterki takie zdarzają się nawet w prestiżowych wydawnictwach po dwukrotnej profesjonalnej korekcie wydawniczej oraz korekcie autorskiej, stąd nie należy w moim osądzie przywiązywać do nich dużej wagi.

Wybrane przykłady niedociągnięć redakcyjnych:

- W spisie treści (s. 3) po numerze rozdziału raz jest kropka, raz dywiz, a raz dwukropek – brak ujednoczenia. Niedociągnięcia te są powielone wewnątrz pracy (s. 11, s. 46, s. 69, s. 125).
- Wbrew zasadom nie cała praca jest sporządzona w jednym języku, niektóre bowiem wykresy są umieszczone w języku angielskim, np. Wykres 4.1. na s. 125.
- Niektóre pojęcia w j. polskim niewłaściwie są pisane z dużych liter, np. „Model Wartości dla Akcjonariuszy” na s. 50, czy „Radykalna Ekonomia Polityczna” na s. 152.
- Pomimo, że w pracy zastosowaną styl APA, to niekiedy zdarza się zapis bibliografii wg PN, np. s. 76 (źródło pod wykresem 3.8).
- Zdarzają się inne drobne niedociągnięcia redakcyjne, np. „lat. 70. I 80. XX wieku” (s. 61).

Co więcej Doktorant myli dwa terminy „ilość” oraz „liczba”, a są to terminy których ekonomista powinien używać poprawnie w każdym czasie. „Ilość” stosujemy li tylko do rzeczowników niepoliczalnych, podczas gdy „liczba” stosowana jest do rzeczowników policzalnych. Takich fragmentów w pracy jest wiele, np. „ilość przestępstw” (s. 87), „ilość badanych lat” (s. 110), „ilość funduszy inwestycyjnych” (s. 179).

Pomijam już bardzo drobne potknięcia, jak stosowanie w języku polskim UK dla skrótu Zjednoczonego Królestwa, niestosowanie polskiego terminy „skorygowany” tylko używanie wersji anglojęzycznej „adjusted” podczas gdy pozostałe terminy statystyczne są używane poprawnie w języku polskim, brak tłumaczenie szkół ekonomicznych: *environmental economics* oraz *social ecological economics* (s. 160).

Konkluzja cząstkowa: Pod względem redakcyjnym i lingwistycznym, a także w zakresie stosowania poprawnych zasad dla odsyłaczy bibliograficznych, pracę oceniam bardzo dobrze. Praca napisana jest bardzo dobrym językiem, jest komunikatywna, a wskazane uchybienia są w zasadzie drobne.

3. WNIOSKI I KONKLUZJA KOŃCOWA

Uważam, że całość wyводу naukowego, jak i jakość przeprowadzonych badań empirycznych przez Doktoranta noszą znamiona unikatowych co najmniej w skali Polski. Na zdecydowany plus należy uwzględnić wagę podjętego tematu, zastosowane metody badawcze, oryginalny i nowatorski charakter, wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse oraz staranną stronę formalną recenzowanej rozprawy. Oryginalność rozprawy doktorskiej mgr. Mateusza Raclawskiego wynika z kilku czynników. Po pierwsze, tematyka dotycząca związku między procesem finansjalizacji a nierównościami dochodowymi oraz strategiami redukcji emisji gazów cieplarnianych jest stosunkowo nowa i niewiele badań skupiało się na tym konkretnym obszarze. Doktorant podejmuje się badania powiązań między tymi dwoma sferami życia społeczno-ekonomicznego, co stanowi nowatorskie podejście do analizy wpływu finansjalizacji na problemy społeczne i środowiskowe.

Po drugie, rozprawa doktorska wykorzystuje perspektywę metodologiczną radykalnej ekonomii politycznej oraz koncepcję przemocy strukturalnej autorstwa Johanna Galtunga. Ta kombinacja teoretyczna stanowi oryginalny wkład w badania ekonomiczne, umożliwiając holistyczne podejście do analizy zjawisk społeczno-ekonomicznych i umiejscowienie badanych zagadnień w szerszym kontekście społecznym.

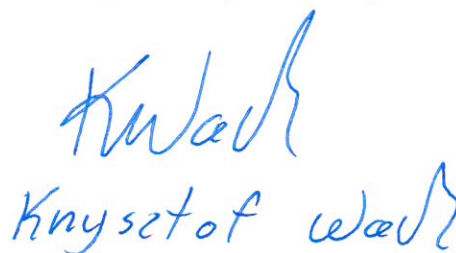
Po trzecie, rozprawa doktorska łączy w sobie teoretyczną analizę krytyczną i analizę empiryczną. Doktorant korzysta z danych i modeli ekonometrycznych do badania związków między finansjalizacją a nierównościami dochodowymi oraz z analizy krytycznej unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji (EU ETS) w kontekście redukcji emisji gazów cieplarnianych. Ta interdyscyplinarna perspektywa i zastosowanie różnorodnych metod badawczych dodatkowo podkreślają oryginalność rozprawy.

Wreszcie, rozprawa doktorska wnosi wkład do dyskusji na temat współczesnych wyzwań społeczno-ekonomicznych i ekologicznych. Analiza związku między finansjalizacją a nierównościami dochodowymi oraz strategiami redukcji emisji gazów cieplarnianych ma istotne implikacje zarówno dla teorii ekonomicznej, jak i dla polityki publicznej. Oryginalność rozprawy polega na wniesieniu nowych spostrzeżeń i wniosków, które mogą posłużyć jako podstawa do opracowywania skutecznych strategii i działań na rzecz równowagi społeczno-gospodarczej oraz ochrony środowiska.

Konstatując, rozprawę doktorską mgr. Mateusza Raclawskiego należy uznać za pracę interesującą, o określonych walorach merytorycznych – zwłaszcza w aspekcie poznawczym (nowe badania nie tylko na polskim rynku). Doktorant umiejętnie dostrzegł lukę badawczą. Po wnikliwej lekturze opracowania mogę **stwierdzić**, że recenzowana dysertacja doktorska **spełnia** ustawowe kryteria stawianych pracom doktorskim w art. 187² ust. 1-3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 z późn. zm.), tj.

- 1) Recenzowana rozprawa doktorska potwierdza ogólną wiedzę Doktoranta w dyscyplinie ekonomia i finanse, zwłaszcza w zakresie finansjalizacji, nierówności dochodowych, czy ekonomii ekologii – w ujęciu międzynarodowym (ekonomia międzynarodowa,
- 2) Recenzowana rozprawa doktorska potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta,
- 3) Recenzowana rozprawa doktorska prezentuje oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, ale może stanowić podstawę teoretyczną dla oryginalnego rozwiązania w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej przez odpowiednich decydentów politycznych.

Reasumując, stwierdzam że recenzowana rozprawa doktorska mgr. Mateusza Raclawskiego pt. **„Finansjalizacja jako źródło przemocy strukturalnej – przypadki nierówności dochodowych i strategii ograniczania emisji gazów cieplarnianych”** spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim w w/w ustawie i na tej podstawie wnioskuję do **Wysokiej Rady** Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Jagiellońskiego o jej **dopuszczenie do publicznej obrony**.

Krzysztof Wład

Sporządzono w Krakowie dnia 20 lipca 2023 roku.

---

² Art. 187. 1. Rozprawa doktorska prezentuje **ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie** albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest **oryginalne rozwiązanie problemu naukowego**, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.

3. Rozprawę doktorską może stanowić **praca pisemna**, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej.